

SEPTEMPUNCTATA

Tanulmányok
Petrőczi Éva
hatvanadik születésnapjára

Szerkesztette
PÉNZES TIBORC SZABOLCS

rec.iti
Budapest • 2011

A borítón látható kép a www.wordle.net segítségével készült.

© Szerzők, 2011.

Kiadja a *rec.iti*, az MTA Irodalomtudományi Intézetének recenziós portálja
<http://rec.iti.mta.hu/rec.iti>

Psalmi: arma culturae

Zvara Edina az utóbbi időkben darabról darabra végignézte az Esterházy könyvtár Kismartonban őrzött, illetve a II. világháború után a moszkvai Rudomino Idegennyelvű Könyvtárba került állományrészét. Eredményeit a Magyar Könyvszemle 2011/1. számában foglalta össze *Ismert könyvgyűjtők tulajdonosi bejegyzései az Esterházy könyvtárban* című tanulmányában. Két olyan művet is ismertet, amelyek Szenci Molnár Alberthez és Ceglédi Szabó Pál dunántúli református püspökhöz egyaránt köthetők. Közülük az egyiket, amelyik a saját esküvőjére készült köszöntéseket és Valentinus Laupaeus oppenheimi lelkipásztor esküvői beszédét tartalmazza, Molnár Albert ajándékba adta az 1612-ben Heidelbergben tanuló Ceglédinek.¹ A másik az előző néhány lapos füzetellentétben vaskos föliánskötet, amely Wolfgang Musculus zsoltárkommentárját tartalmazza:

Musculus, Wolfgang: In Davidis Psalterium sacrosanctum commentarij, in quibus et reliqua catholicae religionis nostrae capita passim... ita tractantur, ut Christianus lector nihil desiderare amplius possit, vltimo magna diligentia recogniti per Wolfgangum Musculum Dvsanvm. Editio postrema. Basileae [1599] per Sebastianum Henricpetri.²

A címlap alján olvasható bejegyzés szerint ebbe a könyvbe 1613-ban írta be Szenci Molnár Albert a nevét, majd Nagyszombatban 1615. május 5-én vásárolta meg tőle Ceglédi Szabó Pál: *Alberti Molnar 1613. Marburgi; Emptus ab eodem flo. 2. den. 75 per possessorem Paulum Cegledinum Tyrnaviae 1615 5. Maij.*

Szenci Molnár bejegyezte Naplójába, hogy (a régi naptár szerint) 1615 áprilisában „laktunc Szombatba közel három hétig magunc költségén” és onnan indultak május 8-án (az új naptár szerint) Szilézián keresztül Németországba.³ Ezért tette hát pénzzé könyvét – talán más könyveivel együtt. Id. Wolfgang Musculus zsoltárkommentárja annál is inkább kedves lehetett neki, mivel 1596-

¹ Eredetileg: Bibliotheca C. P. Esterházy N° Inv. 15.289 G/9. Jelenleg: Moszkva, Rudomino Idegennyelvű Könyvtár, inv. 615523-1. – P. VÁSÁRHELYI Judit, *Oppenheimi nyomtatványok Szenci Molnár Albert esküvőjére = Summa: Tanulmányok Szelestei N. László tiszteletére*, szerk. MACZÁK Ibolya, Pülsicsaba, PPKÉ BTK, 2007 (Pázmány Irodalmi Műhely: Tanulmányok), 336–340.

² Eredetileg: Bibliotheca C. P. Esterházy N° Inv. 15.843 N/2. Jelenleg: Moszkva, Rudomino Idegennyelvű Könyvtár, inv. 634547.

³ SZENCI MOLNÁR Albert *Naplója*, kiad. SZABÓ András, Bp., Universitas, 2003 (Historia Litteraria, 13), 178.

ban a Bern melletti Großhöchstettenben ifjabb Wolfgang Musculus, az ottani lelkész megmutatta neki apja és nagyapja műveit, sőt még képét is.⁴ Őrzött levelet is valamelyik Musculustól, de az sajnos több már híres személyiség episztolájával együtt nem került be irataival együtt a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárába.⁵ Az pedig, hogy a könyv témája nem állt tőle távol, nem igényel különösebb bizonyítást. A címlapon szép idézet is olvasható a zsolnárokról Hieronymusnak az egyik, levelei között számon tartott, és így neki tulajdonított leveléből: „Hieron. In Epist. Ad Marcelli Viduam. Quocunq(ue) te verteris, arator stivam tenens Halleluiah decantat. Sudans messor psalmis se avocat et curva attondens vitem falce vinitor aliquid Daviticum canit. Haec sunt in hac provincia carmina, haec, ut vulgo d(i)c(i)t(ur), amatoriae cantiones. Hic pastorum sibilus, haec arma culturae.”⁶ Magyarul: „Bármerre fordulsz, halleluját énekel a szántóvető az eke szarvát fogva. Zsolnárral tereli el figyelmét a verejtékező arató, és valamilyen Dávid-éneket énekel a szőlőműves, miközben görbe sarlóval a szőlőt metszi. Ezek az énekek e tartományban, ezek, miként mondják, a szerelmes dalok. Ez a pásztorok sípja, ezek a kultúra fegyverei.”

Arra, hogy a zsolnároknak be kell tölteni az ember egész életét, Kálvin is utalt a genfi zsolnárok első, 1562-es kiadásának előszavában, ahol arról értekezett, hogy a „szent és tiszta énekeket nem kell csak a templom falai közé szorítani, hanem „a mezőn is ösztön és eszköz lehet számunkra az ének, hogy dicsérjük Istent, szívünkkel Hozzá emeljük, s az ő erejéről, jóságáról, bölcsességéről és igazságos voltáról elmélkedve, megvigasztalódjunk. Hogy pedig erre mekkora szükségünk van, azt jóformán ki sem lehet beszélni.” Majd Ágostont idézte, aki szerint „akármerre keresgélünk is köröskörül, sem jobb, sem Isten dicsőítésére alkalmasabb énekeket nem találhatunk, mint a Dávid zsolnárait, amelyekre maga a Szent Lélek tanította meg őt.”⁷

A Musculus-könyv tehát 1613–1615 között volt Molnár Albert birtokában. A kezdő dátum a beírás ellenére lehet korábbi is, mivel ez a könyv a bejegyzése alapján eggyel gyarapítja azon könyveinek a számát, amelyekbe 1613-ban Marburgban azonos módon jegyezte be, hogy az övé: *Alberti Molnar 1613. Marburgi*. Minden valószínűség szerint erre 1613. január 20. és március 26. között került sor, mivel ekkor csomagolta össze családját és ingóságait, és indult haza Magyarországra.⁸

⁴ Uo., 117.

⁵ SZENCZI MOLNÁR Albert *Naplója, levelezése és irományai*, kiad., jegyz. DÉZSI Lajos, Bp., MTA, 1898, VIII.

⁶ *Epistola XLVI alias 17. scripta circ. an 386. Paulae et Eustochii ad Marcellam de sanctis locis = HIERONYMUS, Epistolae. Tertia classis complectens epistolas ab anno 386. e Bethleemi monasterio scriptas usque ad saeculi quarti finem*, Patrologia Latina XXII, Paris, 1845, caput 11, col. 491.

⁷ Kálvin János a keresztyéneknek, mindazoknak, akik szeretik az Isten Igéjét, köszöntését küldi = *Énekeskönyv református keresztyének használatára*, Szabadka, 1971, 4–5, 7.

⁸ Ezt igazolja következő két naplóbeírása: 1613. január 20. „Visszaérkeztem [Magyarországról] Marburgba az én legkedvesebbjeimhez, akiket épen és egészségesen találtam.” – Március 26. „Drá-

A Moszkvában előkerült Musculus-kötettel együtt most már összesen hat hasonló kötetet tarthat számon a Molnár-filológia. Három a pataki Református Kollégium Könyvtárában van:

Bèze, Théodore de: *Volvmen primvm tractationum theologicarum, in quibvs pleraqve Christianae religionis dogmata aduersus haereses nostris temporibus renouatas solide ex Verbo Dei defenduntur...* Editio secunda ab ipso auctore recognita. Genevae MDLXXXII apvd Evtstathivm Vignon. – jelzete: C 285

Címlapján alul áll: *Alberti Molnar / 1613. Marburgi.*

Whitaker, Guilielmus: *Opera theologica, dvobvs tomis nunc primum collecta. Avreliae Allobrogvm MDCX svmptibvs Samvelis Crispini.* – jelzete: D 11

Címlapján alul áll: *Alberti Molnar / 1613. Marburgi.*

Covarrubias, Diego de: *Opera omnia, haec avtem editio nova post vltimam ipsivs avctoris emendationem et auctionem... studio et fide P. Corn. Brederodij...* Francoforti ad Moenum MDXCIX apud Ioannem Feyrabendt. – jelzete: EE 184

E könyv címlapján a következő hosszabb bejegyzés áll: *Conradus Vitor Marburgiensis, Alberti Molnar / ex Bibliotheca Vitoriana. / Marburgi 1610.* – vagyis Molnár Albert megörökölte felesége első férjének a könyveit.⁹

Az előzőhöz hasonlóan eredetileg Conrad Vitoré volt az a ma a kolozsvári Akadémiai Könyvtár Unitárius gyűjteményében található kötet, amelynek címe:

Schardius, Simon: *Lexicon ivridicvm, sive verborvm et rervm ad ivris Rom. civilis simvl et pontificii theoriam et praxim pertinentivm thesavrvs locvpletiss(imus). Coloniae Agrippinae MDC apud haeredes Ioannis Gymnici sub Monocerote.* – jelzete: U 61750

A címlap alján lévő bejegyzés szövege: *Alberti Molnar ex libris Vitorianis / Anno 1613. Marburgi.*

Továbbá a németújvári ferences kolostor könyvtárában maradt fenn az a kolligátumkötet, amely Molnárnak 1612-i marburgi beírását tartalmazza címlapja közepén: *Alberti Molnar 1612 Marburgi.*

ga családommal és a poggyászokkal együtt elindultam Marburgból.” – SZENCI MOLNÁR *Naplója...*, 2003, i. m., 163.

⁹ Molnár Albert pataki köteteiről: IMRE Mihály, *Molnár Albert Biblia Tigrinája = Szenci Molnár Albert és a magyar késo- reneszansz*, szerk. CSANDA Sándor, KESERŰ Bálint, Szeged, 1978 (Adattár XVII. századi Szellemi Mozgalmaink Történetéhez, 4), 313.

- [1] Außführliche und in Gottes wort wolgründte Glaubensbekänntuß der evangelischen Kirchen im Königreich Böhmen... Amberg 1611.
- [2] Christlich und in Gottes Wort wolgründtes Glaubensbekänntuss der verfolgten Evangelischen Kirchen in und ausser Hispanien. Darwider der Bápstlichen Ketzzermeister tyrannische Hispanische Inquisition geübet. Amberg 1611 Johann Schönfeld.
- [3] Blarer, Ambrosius: Der geistlich schatz Christlicher Vorbereitung unnd gläubigs Trost wider Tod und Sterben... Zürich 1612 Johann Rudolf Wolff . – jelzete: 4/97¹⁰

A különböző gyűjteményekből ismertté vált hat kötetből látszik, hogy milyen komoly könyvtárral tért haza a zsoltafordító 1613-ban. Vannak köztük olyan teológiai szintézisek, amelyek olvasóikat hitvitázásra is alkalmassá teszik, jogi thesaurus, korabeli egyházi kiadványok, amelyekből az aktuális cseh helyzetről éppúgy tájékozódni lehet, mint a spanyolországiról, továbbá svájci zsoltaárkömmentár és vizsgatálkönyv.

A ma Németújváron őrzött kolligátumkötetet, illetve a Kismartonból Moszkvába került Musculus-kötetet minden valószínűség szerint nem vitte vissza magával Germaniába, ellentétben a jelenleg Patakon és Kolozsváron lévő könyvekkel, amelyek közül némelyikbe későbbi tulajdonosok is bejegyezték nevüket. Úgy tűnik, hogy ezek Molnár 1624. évi végleges hazajövele után: részben még életében, részben csak halála után kerültek be a könyvek itthoni vérkeringésébe. A Whitaker-kötetben *Ex libris Ladislai Mező Szanthaj An. 1628; Joanis Miscoici An. 1635 emp. Fl. 5. és Thomae Fory 1637.* beírások találhatóak még a címlapon. Covarrubias összes művei később Georgius Wirthhez került: *Georgij Wirth jure ha... Claudiop. A, 1635.* A jogi lexikon címlapján még két további tulajdonos örökítette meg a nevét: *Sum Michaelis Dalmoki (?), Emptus Claudiop. 1630 (?)* és *Ex libris Stephani Nagybanjai.* A kötetek személyes jellegű beírást nem tartalmaznak, ezért is igen becses a Musculus-zsoltaárkömmentár címlapján lévő bejegyzés.

E Hieronymus-idézet jegyében kívánom szeretettel az Ünnepeletnek, hogy a dávidi zsoltaárénekek az ő mindennapjait is töltsék be ad multos annos!

¹⁰ BORSA Gedeon, *Szenci Molnár Albert könyvtárának két kötete Németújváron = Szenci Molnár Albert és a magyar késő-renaisszánsz...*, i. m., 289–292.